Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan liikennejaosto
Liv@eduskunta.fi

VR-Yhtymä Oy:n lausunto

HE 30/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016 sekä VNS 1/2015 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2016—2019

31.30.63 Liikenteen tukeminen ja ostopalvelut

Hallitusohjelmaan sisältyy 15 miljoonan euron säästön joukkoliikenteen palvelujen ostoihin ja kehittämiseen. Pääosa leikkauksista on ministeriössä kohdennettu junaliikenteen ostoihin. Junien kaukoliikenteen ostomäärärahoihin ehdotetaan yhteensä 12,3 miljoonan euron leikkausta, mikä merkitsee noin 30 % vähennystä vuoden 2015 junaliikenteen ostoihin. Hallituksen esityksessä on todettu, että liikkumista pyritään ohjaamaan kestäviin liikennemuotoihin. Ostoliikenteen leikkausten kohdistaminen junaliikenteeseen on selkeä poikkeus tästä linjauksesta.

Junaliikenteen ostoliikenteestä päättää liikenne- ja viestintäministeriö eduskunnan sille myöntämien määrärahojen puitteissa. Ennen päätöstä ministeriö ja VR-Yhtymä Oy käyvät neuvottelut ostoliikenteen järjestämisestä. Nykyisen sopimuksen voimassaolo päättyy 31.12.2015. LVM:n ja VR:n neuvotteluissa on päädytty siihen, että ostoliikenteen muutosten on tarkoituksenmukaisinta tulla voimaan 27.3.2016, jolloin aikataulukausi muutenkin vaihtuu. Syksyn aikana viimeisteltävä sopimus viedään hallituksen raha-asiainvaliokunnan hyväksyttäväksi.

Ostoliikenteessä valtio ostaa matkustajajunaliikennettä sinne, missä vähäisten matkustajamäärien vuoksi se ei ole kaupallisesti kannattavaa. Ostoilla on haluttu varmistaa junaliikenteen alueellinen kattavuus ja saavutettavuus. Ostoliikenteen kaltainen alueellinen junaliikenne ei ole muissakaan Euroopan maissa kaupallisesti kannattavaa. Harvaan asutussa ja pitkien etäisyyksien Suomessa se edellyttää yhteiskunnan tukea toimiakseen. Pelkkä kilpailun avaaminen ei muuta kannattamatonta reittiä kannattavaksi.

Ostoliikenteen leikkaukset heikentävät merkittävästi junaliikenteen saavutettavuutta ja palvelutasoa. Ehdotettu 12,3 miljoonan euron eli noin 30 prosentin leikkaus junaliikenteen ostoihin on niin suuri, että sitä ei käytännössä voi tehdä ilman kokonaisten reittien lakkauttamista. Lisäksi vuorotarjontaa joudutaan supistamaan useilla reiteillä. Lakkautettavilla vuoroilla tehdään yhteensä noin 550 000 matkaa vuodessa. Suunnitelluilla leikkauksilla on VR-Yhtymä Oy:ssä myös henkilöstövaikutuksia.

VR-Yhtymä Oy
PL 488 (Vilhonkatu 13)
00101 Helsinki
P. 0307 10
F. 0307 21 700
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5

Toteutuessaan budjettiesitys tarkoittaa, että liikenne- ja viestintäministeriö ei ostaisi jatkossa junaliikennettä reiteillä Joensuu-Nurmes, Joensuu-Varkaus, Jyväskylä-Haapamäki-Seinäjoki ja Tampere-Haapamäki-Keuruu. Lisäksi Y-junan liikennöinti Helsingin ja Karjaan välillä päättyisi kokonaan. Matkustajaliikenne päättyisi 28 asemalla. Suomessa on tällä hetkellä yhteensä 200 matkustajaliikenteen asemaa.

Ostoliikenteen leikkausten vaikutuksia on pienennetty sillä, että LVM:n ja VR-Yhtymän kesken on päästy yhteisymmärrykseen nelivuotisesta sopimuskaudesta. Tämä antaa mahdollisuuden sopeuttaa VR-Yhtymän toimintaa ja kustannuksia vaiheittain. Yksivuotinen sopimus olisi merkinnyt vielä rajumpaa leikkausta junaliikenteen tarjontaan, etenkin kun liikennettä olisi sopeutettu vasta 27.3.2016 alkaen.

Yhteiskunnan tuki junaliikenteelle muissa Euroopan maissa

Suomessa yhteiskunnan tukeman, alueellisen raideliikenteen osuus koko markkinasta on poikkeuksellisen pieni muihin Euroopan maihin nähden. Suomessa noin 90 % kaukoliikennemarkkinasta toimii markkinaehtoisesti ilman julkista rahoitusta.

Euroopassa ei ole alueellista henkilöraideliikennettä, joka tuotettaisiin kokonaan ilman julkista rahaa. Merkittävä osa Euroopan henkilöraideliikenteestä on alueellista raideliikennettä, joka perustuu julkisen tuen PSO-ostopalvelusopimuksiin. Vuosina 2011-2012 PSO-sopimusten osuus EU:n matkustajakilometreistä oli 62-65 %. Tämän piirissä on taajamaliikenne ja alueellinen liikenne kokonaisuudessaan sekä noin 2/3 kaukoliikenteestä.

Ruotsissa rautatieliikenteen markkinat on avattu täysin kilpailulle. Ruotsissa alueellisen liikenteen järjestämisestä vastaa 21 alueellista viranomaista (lääniä). Läänit kilpailuttavat kaikki alueellisen ja paikallisliikenteen julkisen palveluvelvoitteen sopimukset. Sopimuksista 45 % on muiden kuin SJ Ab:n hallussa, pääosin toimijat tulevat Tanskasta, Norjasta taikka Saksasta. SJ toimii enää vain Suur-Tukholman alueella alueellisessa liikenteessä. Ruotsissa yhteiskunnan käyttämä raha junaliikenteen ostopalveluihin on noin 3,1 miljardia kruunua vuodessa (noin 300 miljoonaa euroa vuodessa), pääosin läänien toimesta. Yhteiskunnan tuen osuus vaihtelee lääneittäin, alimmillaan se on 40 % ja korkeimmillaan yli 70 %. Lipputulojen osuus kuluista on siis noin 30-60 %.

Saksassa käytetään noin 8 miljardia euroa alueelliseen raideliikenteeseen, josta noin puolet operoinnin tukeen ja toinen puoli ratainfraan ja sen käyttömaksuihin. 80 miljoonan asukkaan maassa tämä on noin 100 euroa per henkilö vuodessa.

Suomen taso on Saksasta noin puolet, eli noin 50 euroa per henkilö, josta noin 80 % käytetään rataverkkoon. Operoinnin tuki Suomessa on siis noin 50-60 miljoonaa euroa vuodessa.

VR-Yhtymä Oy
PL 488 (Vilhonkatu 13)
00101 Helsinki
P. 0307 10
F. 0307 21 700
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5

Muita huomioita valtion talousarvioehdotuksesta

Korjausvelka

Väyläverkon korjausvelan pienentäminen on perustellusti yksi hallituksen kärkihankkeista. VR-Yhtymä muistuttaa parlamentaarisen korjausvelkaa arvioineen työryhmän johtopäätöksestä, että korjausvelan kasvun pysäyttämiseen tarvitaan vuosittain lisärahaa 100 miljoonaa euroa ja korjausvelan pienentämiseen vähintään 150 miljoonaa euroa.

Hallituksen esityksessä todetaan aivan oikein, että ratojen kunto on heikentynyt viime vuosina nopeasti. Vuosina 2016–2018 korjausvelan kasvun pysäyttämiseen ja hallittuun vähentämiseen on käytettävissä yhteensä 600 miljoonaa euroa, josta 100 miljoonaa euroa vuonna 2016. Liikenneväylien korjausvelka on 2,4 miljardia euroa, josta rataverkon korjausvelan osuus on noin puolet eli 1,2–1,3 miljardia euroa. Tieverkon korjausvelka on myös noin puolet kokonaiskorjausvelasta. Korjausvelan hoitamiseen osoitettuja määrärahoja tulee käyttää tässä samassa suhteessa rata- ja tieverkon kunnostamiseen.

Uudet väylähankkeet

Vuonna 2016 käynnistettävä Helsingin ratapihan toiminnallisuuden parantaminen on erittäin kannatettava hanke. Sen avulla voidaan vähentää lähi- ja kaukojunien häiriöitä Helsingin alueella ja muualla Suomessa sekä lisätä ratapihan kapasiteettia. Helsingin ratapihan uudistaminen on välttämätön edellytys sille, että rataverkolla voisi toimia useampia matkustajaliikenteen operaattoreita. Hankkeen kustannusarvio on 60 miljoonaa euroa, josta vuodelle 2016 osoitetaan määrärahaa 12 miljoonaa euroa.

Rataverkolla on edelleen merkittäviä pullonkauloja, jotka haittaavat päivittäistä liikennöintiä ja estävät rautatieliikenteen kasvua. Rataverkon kehittäminen on välttämätöntä myös siksi, että lähitulevaisuudessa sekä tavara- että matkustajaliikenteessä on odotettavissa useamman operaattorin tulo markkinoille. VR-Yhtymä pitää kiireellisimpinä kehityshankkeina Iisalmi-Ylivieskan sähköistystä, rataosan Luumäki-Imatrankoski välityskyvyn parantamista ja Pasila-Riihimäki hankkeen 2. vaiheen toteuttamista.

Rataverkon sähköistystä tulee jatkaa teollisuuden logististen kustannusten alentamiseksi ja liikenteen ympäristövaikutusten pienentämiseksi.

Liikenteen verotus

Talousarvioesityksessä on energiaverojen osalta ehdotettu, että kevyen polttoöljyn verotusta kiristetään 2,66 snt/l. Lisäkustannus rautatieliikenteelle on noin 650 000 euroa vuodessa, josta valtaosa kohdistuu tavaraliikenteeseen eli teollisuuden kuljetuksiin. Energiaveroja on korotettu viime vuosina merkittävästi. Toisin kuin maantiekuljetusten polttonesteiden verotuksessa, rautatieliikenteen energiaveroja ei kompensoida lainkaan.

VR-Yhtymä Oy
PL 488 (Vilhonkatu 13)
00101 Helsinki
P. 0307 10
F. 0307 21 700
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5

VR-Yhtymä toteaa, että suunniteltu huojennus autoveroon heikentää joukkoliikenteen suhteellista asemaa eikä tue kestävän kehityksen tai ilmastotavoitteiden mukaista liikennepolitiikkaa.

Hallituksen esityksessä on todettu, että rataveroa ei peritä sähkö- eikä dieselvetoisessa tavaraliikenteessä vuosina 2015–2017. VR-Yhtymä Oy on siirtänyt tämän hyödyn täysimääräisesti rahtiliikenneasiakkailleen. Rataveron määräaikainen poisto ja väylämaksujen määräaikainen puolittaminen ovat parantaneet Suomen vientiteollisuuden kilpailukykyä. VR-Yhtymä kannattaa tavaraliikenteen rataveron pysyvää poistamista. Väylämaksut heikentävät Suomen logistista kilpailukykyä, ja myös niiden poistaminen tulisi selvittää.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2016—2019

Julkisen talouden suunnitelmassa on todettu, että väylänpidossa priorisoidaan liikenneverkon päivittäisen liikennöitävyyden vaatimat toimet sekä korjausvelan kasvun pysäyttäminen. Tämä on ensiarvoisen tärkeää rautatieliikenteen toimivuuden kannalta.

Rautatieliikenteen kilpailun avaamisen kannalta on tärkeää, että valtio investoi rataverkon kuntoon ja huolehtii siitä, että rataverkon korjausvelkaa saadaan tuntuvasti pienennettyä. Jotta kilpailun avaamisesta saadaan hyötyä yhteiskunnalle, on rataverkon toimivuuteen ja käytettävyyteen erityisesti panostettava. Tämä on todettu myös liikenne- ja viestintäministeriön tekemässä selvityksessä (LVM julkaisuja 21/2012), joissa on pohdittu rautatiemarkkinoiden avautumisen edellytyksiä. Kilpailulle avaamista ei selvityksen mukaan ole mielekästä toteuttaa yhtäkkisesti, vaan siinä tulisi edetä sekä lähi- ja että kaukoliikenteen mahdollisten muutosten osalta vaiheittain. Näitä vaiheita ovat esimerkiksi läpinäkyvyyden lisääminen, palvelutason varmistaminen, henkilöstön aseman selvittäminen, infrastruktuurin kehittäminen ja viranomaisten resursointi.

Ruotsissa markkinoiden avautumisen kanssa on samanaikaisesti panostettu merkittävässä määrin ratainfrstruktuurin kehittämiseen.

VR-Yhtymä Oy
PL 488 (Vilhonkatu 13)
00101 Helsinki
P. 0307 10
F. 0307 21 700
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5